

Из македонског књижевног наслеђа

Са извјесним закашњењем говоримо о издавачком подухвату који је почео још 1974. године и који је још у току. Ради се, наиме, о реализацији едиције „Из македонског књижевног наслеђа” скопске издавачке куће „Македонска књига”. Едицију води редакцијски одбор у саставу: Душко Наневски, Харалампие Поленаковић (главни редактор), Александар Спасов, Гане Тодоровски, Радмила Угринова-Скаловска са Славком Јаневским као директором и као главним уредником.

Едицију сматрамо значајном, тим значајнијом што се јавља у ситуацији становите небриге за културна збивања у нашим другим републикама, или, боље, у контексту приличне необавијештености о, конкретно, њиховој издавачкој дјелатности, што је примјенљиво и у случајевима релација на српскохрватском терену.

Редакцијски одбор ове едиције руководио се циљем да обухвати и презентира углавном све што је стварано на македонском језику и тлу од Климента Охридског до Колета Неделковског (погинуо 1942. године) у 20 посебних књига: 1. Климент Охридски, 2. Странице из средњовјековне књижевности, 3. Дамаскини, 4. Записи и летописи, 5. Јоаким Крчовски, 6. Кирил Пејчиновић, 7. Јордан Хаџи-Константинов Цинот, 8. Константин Миладинов, 9. Рајко Шинзифов, 10. Григор Прличев, 11. Поезија и проза Препорода, 12. Ђорђија Пулевски, 13. Марко Цепенков, 14. Крсте Мисирков, 15. Војдан Чернодрински, 16. и 17. Македонска драма у првој половини 20. вијека (два тома), 18. Поетски покушаји између два свјетска рата, 19. Кочо Рацин и 20. Коле Неделковски. Досад је од овог броја издато десетак књига, али не овим редом.

У предговору Редакцијског одбора каже се да се „потреба за једним систематским и изворним презентирањем македонског књижевног наслеђа... до савременог и регуларног тока македонске књижевности по завршетку II свјетског рата већ одавно наметнула”. Али нема ова едиција само значаја као репрезентант континуитета старије и новије македонске књижевности него

хронолошки представља најпознатије појаве увођења македонских говора у писмену и књижевну употребу од 11. вијека до прве половине нашег вијека, када је македонски језик коначно стандардизиран. Чињеница је да је македонски литерарни (= стандардни) језик оформљен у току посљедњих деценија и да му је претходио релативно кратак предстандардни период, али је исто тако чињеница да је видљив његов развитака од најстаријих времена — Охридске књижевне школе, од 11. и 12. вијека, када се стварала македонска рецензија са специфично македонским језичким обиљежјима, преко периода доминације српске рецензије од 14—18 вијека, преко понародњаваног језика „дамаскина“ и „дамаскинарске“ књижевне праксе Кирила Пејчиновића и Јоакима Крчовског, који практично уводе народни језик у књижевну употребу почетком 19. вијека, преко расправа о литерарном језику и „средњем“ стилу половином прошлог вијека и, коначно, преко идеја Крсте Мисиркова, које ће углавном бити и реализоване 1945. године.

Већина текстова ове едиције штампана је изворним језиком, изузев прве двије књиге, а дјелимично и трећу и четврту, што је разумљиво с обзиром на старину њихова језика и графије. Едиција је, наиме, намијењена широком кругу читалаца и оправдане су, и неопходне, одређене интервенције у језику и писму.

Осврћући се на три књиге које се налазе преда мном. То су: Климент Охридски — житија, слова, поуке, Записи и љетописи и Дамаскини. Редактор свих трију књига јесте Радмила Угринова-Скаловска, која је направила избор текстова, превела их на савремени македонски језик (не све) и написала коментаре, а за трећу и предговор.

Прва књига садржи цјелокупно дјело, колико се то постојећим критеријима дало утврдити, Климента Охридског, „најзаслужнијег настављача дјела Ђирила и Методија“, утемељитеља не само македонске него и славенске оригиналне књижевности уопште, учитеља и просвјетитеља, епископа, писца, бесједника и хуманисту, оснивача Охридске књижевне школе... Не узимајући његову преводну дјелатност, њему се приписује око 50 оригиналних радова, од чега је за 15 утврђено да су његови.* Овај избор текстова рађен је према постојећим издањима Климентових текстова, а обухвата углавном све познате родове оригиналне старе књижевности заступљене код Климента: житија, похвале и похвална слова, поуке, проповиједи. Сви текстови су обухваћени сљедећим тематским цјелинама: Похвале и житија Ђирила и Методија (Панонске легенде и други текстови), Опште поуке за празнике, Поуке за велике хришћанске празнике и Похвална слова хришћанских светитеља. Преводи су редактовани, а узимани су у обзир само најпотпунији преписи са дјелимичним допунама из других преписа. Наслови слова нису

*Подаци из предговора Харалампија Поленаковића.

скраћивани ни преправљани. Ради очувања духа и стила Климентових радова у преводу се тежило извјесној патинизацији: што досљеднијем чувању старијих реченичних конструкција и употреби лексичких архаизама. У напомени редактора наведени су и извори за овај избор.

Друга књига, Записи и љетописи, представља ограничен избор раније објављиваних записа, натписа и љетописа, профаних текстова намијењених за читање, писаних руком писара, зографа, градитеља, помагача или по наредби ктитора. То је релативно богата продукција посебног, нерелигиозног вида књижевности, конвенцијални или надахнути текстови, али увијек, у крајњој линији и у свеукупности те појаве, свједоче често више од других текстова и историјских података, многострано и реалистички, о животу уопште, а посебно о животу овог слоја људи.

Класификација ових текстова је хронолошка и тематска, тако да читаоци разних профила могу наћи на једном мјесту оно што их интересује: Писари, Ктитори, зидари и зографи, Епитафи, Куповање-продавање, Љетописи и љетописне биљешке, О бици на Марици, Молдавска хроника... Сачувани су текстови од најранијих периода славенске писмености: Самуилова плоча из 10. вијека, Битолска плоча с почетка 11. вијека, запис на Асеманијеву еванђељу из 11. вијека — све до 19. вијека (до краја црквенославенског периода у Македонији), што све омогућава увид у развој језика са свим страним утицајима. Старији записи дати су са оригиналним текстом и ортографијом уз превод на македонски, а текстови од 13. вијека па надаље дати су у оригиналу ћирилицом која је дјелимично или потпуно прилагођена савременој ћирилици.

Трећа књига, Дамаскини, представља избор из „дамаскина“, нарочите књижевне форме врло раширене у Македонији и Бугарској. То су, заправо, зборници различитих аутора и различите тематике настали по узору на зборнике радова грчког писца и проповједника из 16. вијека Дамаскина Студита. Македонски „дамаскини“ су македонски преводи, од 16. до 19. вијека, Дамаскинових и других зборника, које карактерише религиозна тематика и понародњавање језика преводом. Њихов извјесни карактер апокрифности као и тенденција демократизације њихова језика доводи их у везу са ренесансом. Демократорско начело Дамаскиново, које је он изричито пропагирао у самим насловима својих „слова“ — *λόγος κοινῇ γλώσσει* = „по општем јазуце“ — прихватио је и његов први преводилац на македонски језик епископ пелагонијски и прилепски Григориј а његовим путем су пошли и каснији писари и преводиоци. Језик дамаскина је на средини између црквенославенског и народног, вјештачки, књижевни језик који се није говорио. Стога су ови текстови интересантни јер пружају увид у континуитет понародњавања језика књижевности, а посебно због тенденција свјесног увођења народног језика у црквенославенску основу.

Редактор је у овој књизи дао и превод једног Дамаскиновог житија из 16. вијека јер је језик овог житија, ипак, прилично архаичан. Поред објашњења ових текстова, дат је на крају књиге и рјечник архаичних ријечи.

Иначе, као и у другим двијема књигама, напори приређивача били су усмјерени у правцу приближавања текстова ширем кругу читалаца, али су снабђевени и научном апаратуром за стручнија читања.

Вратимо се Едицији. У напомени Редакцијског одбора речено је да је ова едиција намијењена првенствено македонском читаоцу, али она не смије бити само регионалног значаја, јер то по природи ствари не може бити. Јер, ако посматрамо развој македонске књижевности у њеном развојном луку, у оквиру славенских књижевности, примијетићемо да његов почетни крак полази из општеславенског исходишта, из старославенске и црквенославенске књижевности као одраза опште духовне интеграције а да његов крајњи крак пада на тло већ афирмисане македонске књижевности као интегралног дијела не само југославенске и не само славенске књижевности. Зато ова едиција треба да буде намијењена сваком нашем културном човјеку.